

КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

з курсу

«ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Тема 1. Представлення результатів наукової діяльності

Смисл и задачі наукової діяльності. Логіка и методологія. Вимоги об'єктивності та загальнозначимості наукових результатів і стиль наукового письма: проблема взаємозв'язку.

Організація науки. Наука як соціальний інститут та епістемологічний проект. Поняття та різновиди наукової комунікації.

Наука – складний феномен, який можна розглядати в різних аспектах. У культурологічному плані – це компонент культури, це форма передачі позитивного досвіду, що забезпечує прогрес суспільства, спадкоємний його розвиток. У логіко-гносеологічному плані – це система знання, особлива форма суспільної свідомості, що відрізняється від інших форм за метою, глибиною, способом відображення світу. У діяльному плані наука – це особлива діяльність, спрямована на одержання і застосування знань. У практичному плані – це безпосередня продуктивна, практична сила суспільства, що перетворює не тільки матеріальне виробництво, але і духовну сферу. Наука – це велика духовна, моральна й інтелектуальна сила суспільства. Чим більше розвивається суспільство, тим більше його прогрес забезпечується розвитком і застосуванням науки. В інституціональному плані – це особливий соціальний інститут, що додає стійкість і визначеність суспільним відносинам і разом з тим прискорює суспільний розвиток. Інституціональний характер діяльності означає, що в сучасну епоху наукова діяльність є цільовою ієрархізованою діяльністю, має складні організаційні форми, спирається на спеціальну

матеріальну базу, систему спеціальних методів. В інформаційному плані – це система, створена для збору, аналізу і переробки інформації.

Зазвичай під наукою розуміють певний корпус знань. Він складається з різних теорій, які є системами суджень. Судження складаються з наукових понять (термінів), які, з одного боку, позначають реальність, а з іншого, мають чітке визначення. Саме за рахунок використання чітких визначень вчені упевнюються в тому, що говорять про ті самі елементи реальності, пізнавальні інструменти тощо.

Наука – це не лише система знань, але і процес їхнього одержання і застосування, це і результат спеціалізовано діяльності, що цільовим чином організована і має матеріальне і методичне забезпечення.

Певний вид суспільної діяльності, який має власні правила, називається соціальним інститутом. Тому наука є соціальним інститутом.

Основне завдання наукової діяльності – отримання нового знання. Для того, щоб певні судження могли вважатися знанням, вони мають бути об'єктивними, тобто такими, які на залежать від обставин їх отримання. Тож наукова діяльність спрямована на те, щоб забезпечити об'єктивність. Для цього розробляються спеціальні процедури – методологія, методи, техніки тощо. Для цього наукові результати широко обговорюються. І щоб забезпечити ці обговорення існує багато засобів наукової комунікації. Серед них – спеціалізовані тексти. Стилiстично ці тексти організовані таким чином, щоб підкреслити об'єктивний характер викладених в них результатів. Зокрема – за допомогою використання знеособлених зворотів, але – що більш важливо – за допомогою детального опису власних результатів та посилань на праці інших вчених. Все це має на меті забезпечення можливості потенційному читачеві самому перевірити аргументованість поданих висновків.

Існують різні види наукових текстів – стаття, монографія, звіт, тези, тощо. Окрім текстів існують інші способи наукової комунікації – конференції, семінари, круглі столи тощо.

Питання для самоконтролю:

- Що таке наука? На які засади вона спирається?
- Від чого залежить достовірність наукового знання?
- Яким чином досягають достовірності знання?
- Що таке соціальний інститут?
- Яким чином комунікують вчені?

Тема 2. Особливості підготовки різних видів наукових публікацій

Жанри представлення наукових результатів та їхня специфіка: науковий звіт, наукова стаття, наукова монографія, наукова рецензія. Усні представлення та візуалізація результатів наукової діяльності.

Науковий текст: специфіка стиля, структурна композиція, категоріальний апарат та лексика. Плагіат та політика авторства в структурі сучасної науки. Аналіз наукового тексту: структура та основні категорії.

Існують різні жанри представлення результатів наукової діяльності. Вони можуть відрізнятися як формою подачі матеріалу (письмово чи усно), так і за іншими критеріями. Основними з них є – обсяг, потенційна кількість читачів чи характеристики читацької аудиторії, мета представлення, стиль викладу тощо. Наприклад, статті та монографії передбачають детальний виклад наукових результатів, тези – короткий виклад, есе – вільну форму викладу, рецензія має на меті переказ та оцінку чужих результатів, звіт зазвичай зорієнтований на безпосереднього замовника дослідження тощо.

Оскільки головним імперативом наукової діяльності є досягнення об'єктивності отриманого знання, то дослідник має надати достатню кількість аргументів на користь того, що він досяг цієї мети. Для цього він має включити свою роботу в загальний комплекс науки, тобто показати, в чому саме полягає та наукова ділянка і наукова проблема, яку він досліджує. Для цього наукові тексти мусять містити допис наукової проблеми, доробок інших авторів у її розв'язання, аргументацію необхідності саме цього дослідження, методологію

власного дослідження, його результати та перспективи подальшого використання. Все це має уможливити проведення такого самого дослідження іншими дослідниками для перевірки його результатів.

Посилання на праці інших дослідників є необхідними для наукової діяльності, оскільки необхідні не лише для того, щоб позначити проблему власного дослідження, але й для того, щоб показати урахування чужого досвіду тощо. Звичайно, привласнювати чужі ідеї неприпустимо не лише з моральної точки зору, але й з юридичної – це є злочин, і відповідні правові норми призвані захищати інтелектуальну власність. Ідеї та висновки є предметом гордості вчених, тому їх привласнення завдає відчутної моральної школи автору.

Аналіз наукового тексту передбачає відповідь на питання не лише про те, чи вірними є висновки вченого, але й чи дотримано ним відповідних вимог.

Питання для самоконтролю:

- Що таке наукова праця (текст)?
- Чим вона відрізняється від інших текстів?
- Що таке науковий стиль письма?
- Які бувають наукові тексти?
- Чим вони відрізняються одне від одного?
- Яка загальна структура наукового тексту?
- Що таке плагіат?
- Чому він є неприпустимим?
- Як посилаються на праці інших учених?

Тема 3. Наукове дослідження та способи презентації результатів

Загальні вимоги до презентації результатів наукових досліджень. Види презентацій результатів наукових досліджень. Публікації у ЗМІ, анонс, прес-реліз.

Публічний виступ. Види публічних виступів. Структура публічного виступу. Візуалізація результатів наукового дослідження. Підготовка тез та відповідей на запитання.

Окрім наукової комунікації як поширення певних ідей, академічні тексти можуть мати на меті доведення кваліфікації дослідника, підтвердження того, що він володіє необхідними знаннями, вміннями та навичками і може їх застосовувати і отримувати необхідні результати. Тож окрім власне наукових, академічні тексти можуть бути навчальними. До них відносяться конспект, реферат, есе, курсова та дипломна робота, тези тощо. Безпосередньою аудиторією тексту в цьому випадку буде не наукова спільнота, а викладачі, які перевіряють роботу. Відповідно при створення навчальних текстів студент має орієнтуватися на конкретні вимоги викладача.

Вихідним пунктом будь-якої діяльності, пов'язаної зі створенням наукових та навчальних текстів є робота з інформацією. Ця робота починається з пошуку джерел для подальшого опрацювання. Йдеться про такі джерела, які стосуються досліджуваної теми, наукових підходів, описують подібні дослідження тощо. Відтак шукати такі джерела можна як в електронних бібліотеках, так і в звичайних, для цього треба формулювати пошукові запити, консультиватися з викладачами і колегами тощо. Необхідно проводити відбір релевантних джерел, шукаючи відповіді на запитання щодо того, чи є це джерело роботою саме з необхідної теми, чи є автор знаним спеціалістом з цієї теми, в яких умовах проводилося описане у джерелі дослідження тощо. Далі – перевірка дотримання вимог власне до дослідження та до наукового тексту. Після цього – змістовний аналіз авторських аргументів і висновків.

Результатом такого опрацювання може бути рецензія або як спеціальний текст, який дасть змогу познайомити інших (можливо, викладача) зі своєю оцінкою досліджуваного джерела. Це може бути дуже корисно, оскільки заощаджує час інших дослідників.

Конспект інколи вважається винятково навчальним текстом, до якого можна не формулювати специфічних вимог. Але існує багато прикладів, коли

певні джерела стали відомим саме завдяки тому, що хтось зробив і поширив їх конспекти. Інколи викладачі вимагають від студентів вести конспекти певним чином для того, щоб упевнитися, що студенти правильно сприймають інформацію і вміють з нею працювати, виокремлювати головне, робити правильні акценти тощо.

Те саме стосується і реферату як навчального тексту. Однак реферат зазвичай є такою навчальною роботою, яка має формальну оцінку, а відтак мусить відповідати певним вимогам, наприклад, мати певну структуру (вступ, основна частина, висновки, перелік посилань), оптимальний добір джерел (якщо йдеться про тематичний реферат) тощо.

Як і конспект, реферат є коротким переказом певного змісту. Але більша спрямованість реферату на зовнішню аудиторію зближує його з рецензією, хоча зазвичай від реферату не вимагається оцінка джерела.

Як науковий текст реферат має на меті ознайомити наукову громадськість з ідеями та висновками, які містяться в певному джерелі. Це дає змогу іншим дослідникам зекономити час для ознайомлення з чужими ідеями, визначити, чи потрібне саме це джерело для їхньої роботи тощо. Раніше збірки рефератів наукових джерел були дуже важливим джерелом нової інформації.

Есе відоме як такий жанр, який є вільним від академічного стилю, але це не зовсім так. З одного боку, справді, есе не вимагає такої ж структури, як інші тексти, воно може використовувати усну стилістику, метафори та порівняння тощо. Художня складова есе справді є важливою, оскільки його мета не стільки довести щось, скільки дати авторське пояснення. Однак воно має містити аргументи, посилання на ідеї інших авторів, якщо вони використовуються тощо.

Окремо можна назвати есе як роботу, що має на меті оцінку тих чи інших якостей його автора. З цією метою есе є частиною мовних або деяких вступних іспитів. Воно більшою мірою дає змогу оцінити не лише знання людини, але її спосіб мислення.

Загальна структура есе зазвичай передбачає опис певної ситуації чи проблеми, опис підходів до її аналізу та основних висновків чи протиріч. Після цього треба викласти власну позицію щодо основного питання і навести аргументи на користь своєї думки.

Відтак при написанні есе слід так само ретельно підходити до формулювань, узагальнень, аргументації ідей, посилання на джерела тощо. Художня складова есе не стільки полегшує, скільки утруднює роботу над ним, оскільки у випадку есе важче перевірити себе щодо дотримання вимог.

Якщо йдеться про екзаменаційні есе, то зазвичай такі вимоги є, і вони можуть бути досить ретельно сформульовані. Тому варто дізнатися ці вимоги до того, як приступати до підготовки та написання.

Наукова стаття – найбільш розповсюджена форма поширення ідей та результатів досліджень. Вона зазвичай передбачає викладення матеріалу із дотриманням всіх вимог до наукового тексту в обсязі 15-50 сторінок. Загальні вимоги вже були розглянуті, однак є і специфічні. Вони можуть стосуватися як оформлення (зокрема, оформлення джерел), так і структури та змісту.

Наукові статті поширюються у наукових журналах або збірках наукових праць. Зазвичай вони відносяться до певної дисципліни та/або стосуються певної теми. Відтак особливості дисципліни, теми, традиції окремого видання тощо можуть диктувати необхідність специфічних структурних підрозділів статті, обсягу, стилю цитувань тощо. Слід дуже уважно ставитися до всіх вимог і заздалегідь їх виконувати, щоб підвищити шанси на публікацію статті.

Наукова діяльність досить сильно пов'язана з визнанням та репутацією. Це означає, що різні видання мають різну наукову «вагу». Остання визначається якістю публікацій, кількістю посилань на праці, друковані в певному виданні тощо. Зокрема репутацію вибудовує процедура рецензування: подані статті мають бути схвалені мінімум двома анонімними експертами, які не знають, чию статтю вони рецензують (double blind peer review). Така процедура допомагає публікувати лише найкращі статті, тому такі журнали

користуються більшою повагою у науковому середовищі. Водночас щодо цих журналів відбувається більша конкуренція авторів.

Існують кулька систем правил посилання на джерела (гарвардська, чиказька тощо). Кожна з них уможлиблює чітку ідентифікацію джерела – це необхідно для перевірки результатів досліджень. Основними елементами будь-якого бібліографічного опису є автор, назва статті або іншого документу, назва збірника документів, видавництво, рік тощо, Різні видання можуть використовувати різні системи, однак, хто яку саме систему використовує, відомо заздалегідь, тож завжди можна підготувати свою статтю для конкретного видання.

Наукові тези використовують, коли неможливо подати більш детальний опис результатів. Зазвичай тези видаються у збірках до конференцій, щоб колеги знали, хто з учених над якою темою працює, на які дані спирається, яких висновків дійшов тощо. Це важливо ще й з точки зору планування участі у конференції – чию доповідь варто відвідати, а чию ні. Загальні вимоги то тез такі самі, як і до інших наукових текстів, однак значним обмеженням є обсяг тез – зазвичай від 0,5 до 3-5 сторінок.

Питання для самоконтролю:

- Які бувають цілі наукових текстів?
- Наведіть приклади наукових текстів, створених з різною метою?
- Чим відрізняються наукові та навчальні тексти?
- Як може відрізнятися аудиторія наукового тексту в залежності від його виду?
- Що таке рецензія?
- З якою метою пишуться рецензії?
- Якою має бути рецензія?
- Що таке конспект?
- Навіщо він потрібен?
- Як саме слід писати конспект?

- Що таке реферат?
- З якою метою пишуть реферати?
- Які бувають реферати?
- Як шукають та аналізують джерела для реферату?
- Що таке есе?
- Для чого використовуються есе?
- Чим есе відрізняється від інших видів академічних текстів?
- Яка загальна структура есе?
- Чи потрібно спиратися на джерела при написанні есе?
- Що таке наукова стаття?
- Для чого використовуються наукові статті?
- Які бувають наукові статті?
- Які загальні вимоги до наукової статті?
- Яка загальна структура наукової статті?
- Що таке наукові тези?
- Для чого використовуються наукові тези?
- Які загальні вимоги до наукових тез?
- Яка загальна структура наукових тез?
- Як оформлюються посилання на джерела в наукових статтях?
- Які бувають наукові журнали?
- Як їх оцінювати і вибирати для публікації результатів досліджень?

Тема 4. Основи самопрезентації

Самопрезентація та презентація результатів наукової діяльності як показник ефективності функціонування науки. Самопрезентація: цілі та способи. Складання резюме. Розміщення інформації. Написання мотиваційного листа. Презентація результатів наукової діяльності: цілі, форми, способи.

Самопрезентація – це спосіб донести до наукової спільноти, хто ти є і чим займаєшся, які маєш інтереси, який досвід тощо. Звичайно, результати наукової діяльності, виражені у статтях чи монографіях говорять про дослідника якнайкраще, однак, не завжди є можливість ними користуватися. Наприклад, коли ви лише початківець, або займаєтесь новою для себе темою, або претендуєте на певну посаду чи дослідницький грант тощо.

Основним засобом само презентації є резюме (або CV – Curriculum Vitae). Резюме – це документ, у якому описано освіту, досвід дослідника, його здобутки, іноді – позапрофесійні інтереси або діяльність, яка необхідним чином його характеризує.

У резюме обов'язково вказують контактні дані, час та місце здобуття освіти, час та місце роботи, службові обов'язки або перелік виконаних проектів, публікації, володіння мовами, членство у професійних асоціаціях, нагороди, наукові інтереси, інші важливі відомості. Останнім часом вважається, що резюме мусить біти без фотографії, оскільки зовнішній вигляд може стати чинником дискримінації, звинувачень у якій роботодавці намагаються уникати.

Там, де цього вимагають, важливим засобом само презентації є мотиваційний лист. Це текст, у якому особа на лише розповідає додаткові відомості про себе, але аргументує, чому саме її варто обрати для певної посади, проекту, гранту, стипендії тощо. Тут дуже важливими є аргументи особистої мотивації (чому особа хоче цього), професійної підготовки (існування необхідного досвіду) та інституціонального розвитку (чому саме ця особа є корисною для тієї інституції, яка бере на роботу чи навчання або виділяє кошти).

Як резюме, так і мотиваційний лист мають відповідати конкретним умовам пошуку роботи, навчання, фінансування досліджень тощо. Можливе також розміщення інформації про себе на спеціальних інтернет-ресурсах – базах даних чи соціальних мережах. Тут слід зважати на особливості тих чи інших ресурсів. Деякі з них потребують інформації про дослідника, яка відповідає певній дисципліні чи темі, в інших можна вказувати ширший спектр

інформації про себе. Всі ці способи працюють на отримання кращої обізнаності колег і потенційних роботодавців про конкретного дослідника, а відтак на кращі можливості професійного та кар'єрного розвитку.

Питання для самоконтролю:

- Що таке презентація результатів наукової діяльності?
- Які бувають види презентацій результатів наукової діяльності?
- Навіщо презентувати себе?
- Як саме можна це робити?
- Що таке резюме?
- Для чого використовується резюме?
- Які основні вимоги до резюме?
- Як писати резюме?
- Що таке мотиваційний лист?
- Для чого використовується мотиваційний лист?
- Що є важливим при написанні мотиваційного листа?